

Punkty ekspozycji czynnej:		Ekspozycja wieżowca o określonej wysokości:			
		40 m	70 m	90 m	130 m
1	Rynek Główny narożnik ul. Wiślna	nie	nie	widoczny	
2	Ulica Floriańska	nie	widoczny		
3	Plac Matejki	widoczny			
4	Aleja 29 Listopada przy forcie Luneta Warszawska	widoczny			
5	Cmentarz Rakowicki	widoczny			
6	Błonia most na Rudawie	nie	widoczny		
7	Wawel – Wieża Zygmuntowska		widoczny		
8	Bulwary Wiślane naprzeciwko Klasztoru OO Paulinów na Skatce			nie	widoczny
9	Kazimierz Plac Ulica Szeroka			nie	widoczny
10	Kopiec Krakusa	widoczny			

Il. 4. Prezentacja wybranych ujęć.

Fig. 4. Presentation of selected views.

Streszczenie: Eksperyment stanowi prekursorski przykład monitoringu krajobrazu kulturowego. Jest rzetelnym, jasno i uczciwie przedstawionym elementem scenariusza inwestorskiego zamierzenia – „wydarzenia” w krajobrazie miasta, a także – unocznieniem skali i konsekwencji dla tego krajobrazu. Może już na wstępnym etapie, ułatwić uczestnikom zamierzonej ingerencji przestrzennej (inwestorowi, decydentom, służbom planistycznym, konserwatorskim, opinii społecznej i in.) – sformułowanie własnej oceny i niezależnego poglądu w odniesieniu do przedmiotowego przedsięwzięcia.

Słowa kluczowe: krajobraz miasta, krajobraz otwarty, inwestycje trudne, analiza widokowa, rejestracja widoku, wpływ na krajobraz.

Abstract: The experiment constitutes a pioneering example of cultural landscape monitoring. It is a reliable, clearly and honestly presented element of the investor's project scenario – an “event” in the city's landscape, as well as a demonstration of its scale and consequences for that landscape. It can facilitate, as early as at the preliminary stage, to form own assessment and an independent view in relation to the said project by participants of the contemplated spatial interference (the investor, decision makers, planning and conservation services, public opinion, and others).

Key words: city landscape, open landscape, difficult projects, view analysis, view recording, influence on landscape.

Dr Beata J. Gawryszewska¹

RESTAUROWANIE, PARTYCYPACJA I OCHRONA ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO. PROJEKTOWANIE JAKO ELEMENT PROCESU REWITALIZACJI (na przykładzie Parku Miejskiego w Podkowie Leśnej)

RESTORATION, PARTICIPATION AND NATURAL ENVIRONMENT PRESERVATION. DESIGNING AS AN ELEMENT OF REVITALISATION PROCESS (on the example of Town Park in Podkowa Leśna)

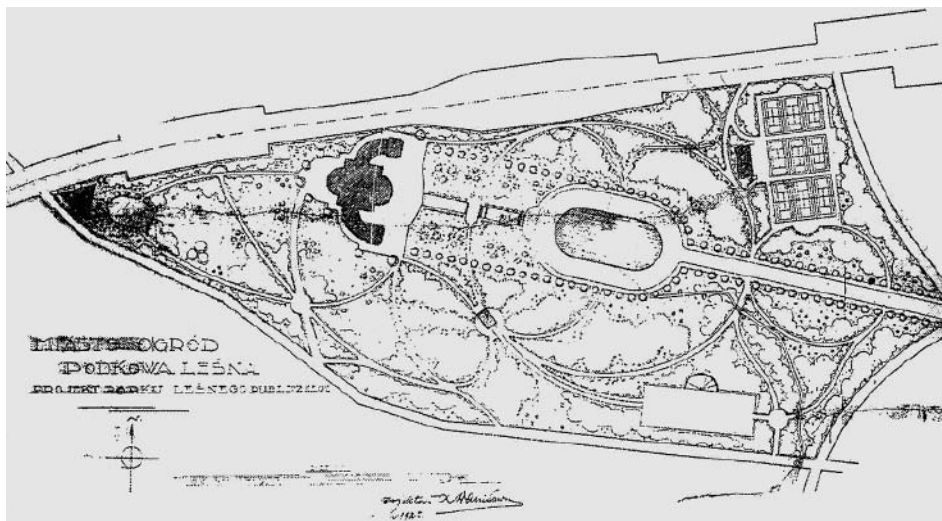
■ Rewitalizacja historycznego parku miejskiego w mieście-ogrodzie Podkowie Leśnej, stanowiła szczególne wyzwanie dla zespołu projektantów.² Powstał w dwudziestolecu międzywojennym jako typowy park ludowy towarzyszący miastu-ogrodowi. Jest obszarem chronionym jako Zespół Przyrodniczo-Krajobrazowy Leśny Park Miejski w Podkowie Leśnej. Teren miasta wpisany jest do rejestru zabytków. Forma kompozycyjna parku i sposób jego funkcjonowania winna być wzorem dla postępowania z krajobrazem całego miasta.

Rewitalizacja jest procesem społecznym związanym z poprawą relacji społeczności lokalnej wobec użytkowanego przez nią krajobrazu. Prowadzi to do pozytywnych zmian w identyfiko-

waniu się z przestrzenią, bezpieczeństwa użytkowania, trwałości inwestycji i piękna miejsca. Należy przywrócić parkowi funkcje publiczne i integracyjne dla społeczności lokalnej oraz stworzyć narzędzia pozwalające na uruchomienie procesu kształtowania tożsamości miejsca.

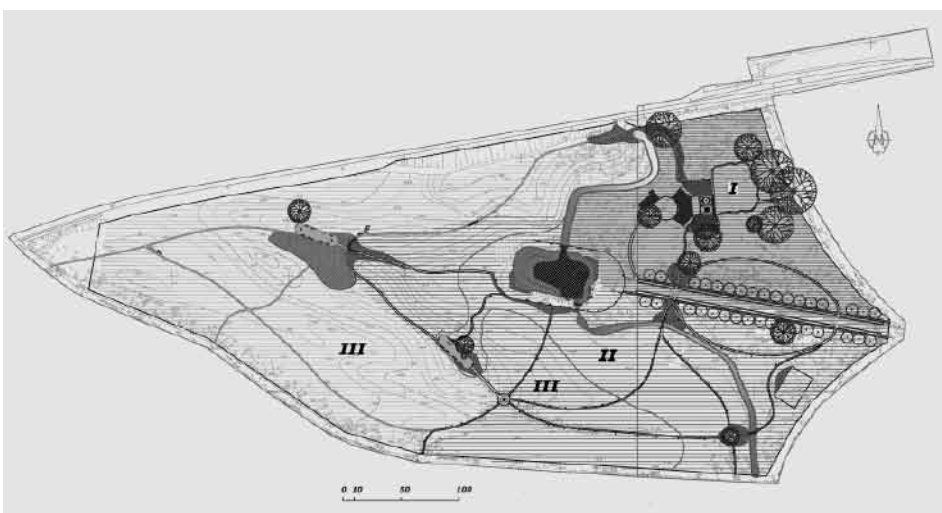
Zaproponowano następujące rozwiązania mające w założeniu różne cele.

- Ochrona wartości przyrodniczych oraz odtworzenie dawnych funkcji społecznych – metodą ochrony zasobów przyrodniczych poprzez podział parku na trzy strefy użytkowania, dzięki czemu antropopresja na obszary najcenniejsze przyrodniczo powinna zostać zminimalizowana.

Il. 1. Pierwszy projekt parku miejskiego autorstwa Leona Danielewicza (1927).

Fig. 1. The first design of the urban park, prepared by Leon Danielewicz (1927).

Il. 2. Projekt odrestaurowania Parku Miejskiego w Podkowie Leśnej. Autorzy: B.J. Gawryszewska, K. Kuzaka, K. Kwiatkowska, J. Rylke, T. Turczynowicz (2006).

Fig. 2. The design of restoration of the Town Park in Podkowa Leśna. Authors team: B.J. Gawryszewska, K. Kuzaka, K. Kwiatkowska, J. Rylke, T. Turczynowicz (2006).

Przyjęty przebieg granic stref zagospodarowania (ochrony) parku, wynika z geomorfologii terenu – dwóch części o różnej strukturze geomorfologicznej, roślinności potencjalnej i chłonności rekreacyjnej. Podczas warsztatów „Przeszłość, teraźniejszość i przyszłość Parku Miejskiego w Podkowie Leśnej” ustalono intensywność korzystania z poszczególnych części.

Strefy są czytelne dzięki zróżnicowaniu materiału i formy małej architektury oraz nawierzchni. W pierwszej strefie będą nawiązywały do architektury istniejącej (elementy murowane i metalowe oraz drewniane, nawierzchnie żwirowe) w trzeciej tylko drewniane oraz nawierzchnie ziemne. Regulamin korzystania z parku, dla kolejnych stref, będzie czytelny i łatwy do interpretacji dla użytkowników – dzięki różnicom zagospodarowania. Także kolejne decyzje dotyczące nowych elementów zagospodarowania, staną się łatwiejsze do podejmowania przez wspólnotę;

- Identyfikacja i restaurowanie obiektów zabytkowych – małej architektury i linii dróg parkowych, zgodnie z zachowaniem ich pozostałości w Parku Leśnym. W wypadku ich zatarcia postępowanie winno przebiegać zgodnie z częściowo zrealizowanym projektem Leona Danielewicza.
- Odtworzenie roli retencyjnej i kompozycyjnej akwenu parkowego.

Realizacja przedstawionego projektu przewidywana jest jako proces trwający kilka lat, a jej przebieg zależy ma od decyzji mieszkańców Podkowie Leśnej, zgodnie z programem ich partycypacji w rewitalizacji Parku.

Zasady kształtowania przestrzeni miejskiej z uwzględnieniem partycypacji społecznej mają na uwadze wspomaganie procesu identyfikacji z miejscem, ważnego w przeciwdziałaniu zachowaniom socjopatycznym w przestrzeni publicznej oraz zjawisku wykluczenia społecznego.³ Dlatego rewitalizacja takich przestrzeni jak Park Miejski w Podkowie Leśnej, prowadząca do animacji ich funkcji społecznych i rewitalizacji formy historycznej, winna być istotną częścią strategii rozwoju miasta.

Bez partycypacji społecznej trudno spodziewać się ładu przestrzennego – właściwego kształtowania i dojrzałego pielęgnowania, które stanowią warunek jego trwałości.

Zaangażowanie mieszkańców jest kluczem do długoterminowych zmian w przestrzeni.⁴ Poziom identyfikacji z miejscem, wpływa na wygląd miejsca. Zaangażowanie w proces kształtowania przestrzeni sprawia, że ludzie zaczynają się z nią identyfikować.

¹ Samodzielny Zakład Sztuki Krajobrazu, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie.

² Projekt wykonano w 2006 roku w Samodzielnym Zakładzie Sztuki Krajobrazu SGGW w Warszawie. W skład zespołu projektantów weszli: B.J. Gawryszewska, K. Kuzaka, K. Kwiatkowska, J. Rylke, T. Turczynowicz.

³ Clark H., Manzo L., *Community gardens: Factors that influence participation*. [w:] Proc. 19th Annu. Conf. Env. Design Res. Assn., Pomona 1988, Calif. 19, ss. 57–61.

⁴ Ames R.G., *The sociology of urban tree planting*. *Arboricult J* 6(5), 1980, ss. 120–123, por. Bonham B., *Philadelphia Green's Greene Towne Country model as an agent for community development: findings of case studies*. [w:] *The Role of Horticulture in Human Well-Being and Social Development: A National Symposium* (proceedings), (red.) Reif D., Timber Press, Portland 1991.

wać i czują się odpowiedzialni.⁵ Dojrzałość wspólnot lokalnych wyraża się w skali partycypacji.⁶ Wspólnoty mogą mieć głęboką świadomość wartości krajobrazu, w którym żyją oraz tradycję jego wspólnego kształtowania i użytkowania.

Partycypacja ta jest procesem długotrwałym i złożonym. Powinna mieć miejsce na wszystkich etapach: przygotowawczym, projektowym, realizacyjnym – i późniejszych.

Na partycypację społeczną w kształtowaniu ładu przestrzeni powinny składać się następujące czynniki.

1. Udział w identyfikacji potrzeb i wartości krajobrazów lokalnych, w fazie początkowej planowania. Przed rozpoczęciem prac nad przygotowaniem projektu restaurowania parku, miasto zorganizowało wspomniane warsztaty „Przeszłość, teraźniejszość i przyszłość Parku Miejskiego w Podkowie Leśnej”. Ich wyniki, obejmujące problematykę identyfikacji wartości przyrodniczych, historycznych, zabytkowych i społecznych Parku, razem z inwentaryzacją drzewostanu i analizą struktury gatunkowej runa – były podstawą opracowania projektu odrestaurowania Parku.

Przystępując do pracy nad projektem – zespół autorów przygotował ankietę, którą przeprowadzono wśród mieszkańców Podkowie Leśnej. Miała na celu identyfikację wartości historycznych i oczekiwań społecznych, odnośnie funkcjonowania Parku oraz zbadanie tradycji partycypacji społecznej w Podkowie Leśnej. Uruchomiono forum internetowe www.podkwoalesna.pl w zakładce „Rewitalizacja Parku Miejskiego”. Mieszkańcy mogli zgłaszać swoje oczekiwania, pod adresem pocztowym i elektronicznym.

2. Udział w tworzeniu ładu przestrzeni – wspólna praca przy projektowaniu i budowie obiektu. Udana działalność w celu tworzenia nowego ładu przestrzeni oraz efektywnego wspomaganie procesu identyfikacji z miejscem, winny obejmować następujące poziomy działania.

- Informacja – publikacje, wykłady, programy edukacyjne.
- Konsultacja – referenda, sondaże, konkursy, opinie mieszkańców na temat kolejnych etapów realizacji projektu.

Przez cały czas przygotowywania dokumentacji projektowej, na stronach internetowych miasta, mieszkańcy byli informowani o stanie prac. Tam też została zamieszczona treść korespondencji pomiędzy zespołem projektowym, miastem a organizacjami pozarządowymi i przedstawicielami służby ochrony przyrody oraz zabytków. Odbył się cykl spotkań projektantów z mieszkańcami, w tym spotkanie z przedstawicielami organizacji pozarządowych. Nadal działa forum internetowe, na łamach którego można zamieszczać uwagi na temat projektu.

- Partycypacja – imprezy promocyjne, warsztaty, festyny towarzyszące realizacji projektu, z założeniem udziału mieszkańców w pracach budowlanych i ogrodniczych.

Na podstawie powyższych założeń autorka opracowała szczegółowy program rewitalizacji parku, w ramach programu rewitalizacji miasta. Na przykład: pracom związanym z zasilaniem stawu w wodę, towarzyszyć winna publikacja w biuletynie miejskim i na stronach internetowych Urzędu Miasta. Na poziomie konsultacji przewidziano cykl seminariów dla mieszkańców, związanych z brakiem wody w mieście i w parku. Na poziomie partycypacji zaproponowano akcję promocyjną „Dom, który oszczędza wodę” oraz pomoc wolontariuszy przy oczyszczaniu koryta rzeczki zasilającej staw.

Inny przykład to nasadzenie drzew w głównej alei parkowej. Na poziomie informacji towarzyszyć temu będzie akcja informacyjna na stronach www. oraz na ulicach miasta. Na poziomie konsultacji nastąpi drogą referendum, weryfikacja doboru ga-

tunku drzew alejowych (*Tilia tomentosa* 'Varsaviensis'), na poziomie partycypacji zaprojektowano festyn w parku, ze wspólnym sadzeniem drzew w alei.

3. Udział w kreowaniu ładu przestrzeni – współdecydowanie o życiu publicznym w przestrzeni i innych formach jej wykorzystania.

Udział mieszkańców w kreowaniu ładu przestrzeni, ułatwi powołanie do życia Klubu Przyjaciół Parku Miejskiego w Podkowie Leśnej, z siedzibą w Parku Miejskim, zrzeszającego członków organizacji pozarządowych i wolontariuszy. Zadbają oni, aby Park spełniał potrzeby mieszkańców, zachowując charakter centrum integracji społecznej, a jednocześnie obiekt o wyjątkowych wartościach przyrodniczych. Wskazany jest dialog pomiędzy pokoleniami, wyrażający się we włączeniu dzieci i młodzieży w działania na rzecz Parku.

Rezolucja Rady Europy z dnia 12 lutego 2001 dotycząca jakości architektury w środowisku, wskazuje na publiczną troskę o podnoszenie jakości przestrzeni, w której obywatele Europy prowadzą codzienne życie. Polityki architektoniczne państw członkowskich UE, wskazują na konieczność identyfikacji i zachowania wartości historycznych, estetycznych i zabytkowych krajobrazu. Opisany program rewitalizacji jest przyczynkiem do współczesnego rozumienia problematyki rewaloryzacji zabytkowego krajobrazu miast-ogrodów. W tym jedną z wartości jest niepowtarzalna społeczność związana z unikalnym krajobrazem.

Streszczenie: Artykuł przedstawia projekt polegający na odrestaurowaniu parku, jako element strategii rewitalizacji miasta. Współczesne reguły tworzenia przestrzeni miejskiej uwzględniają partycypację społeczną mieszkańców. Park publiczny to nie tylko trzon krajobrazu miejskiego, ale także przestrzeń, której forma kompozycyjna i sposób funkcjonowania winny być wzorem dla postępowania z krajobrazem całego miasta. Park jest także sercem przestrzeni społecznej miasta. Przedstawiony program przygotowano zgodnie z zasadami partycypacji społecznej w procesach rewitalizacji. Może ona być realizowana poprzez udział w identyfikowaniu wartości krajobrazu, kreowaniu i tworzeniu ładu przestrzeni, a następnie w funkcjonowaniu zrewitalizowanego krajobrazu.

Słowa kluczowe: park miejski, partycypacja społeczna, ochrona środowiska, rewitalizacja.

Abstract: *The paper explains the project of park restoration, as an element of the town revitalisation strategy. Contemporary rules of urban space creation take into account social participation of its dwellers. The public park is not only a core of the town landscape, but also a space, whose composition and functioning order should be a pattern for handling with the whole town landscape area. The park is also the heart of urban social space. The presented program was prepared in accordance with rules of social participation in restoration processes. It may be implemented through participation in the identification of landscape values, creation, and then the functioning of restored landscape.*

Key words: town park, social participation, environmental protection, revitalisation.

⁵ Lewicka M., *Identyfikacja z miejscem zamieszkania mieszkańców Warszawy: determinanty i konsekwencje* [w:] „Społeczno-kulturowe podstawy gospodarowania przestrzenią. Wybór tekstów”, (red.) Gawryszewska B.J., Królikowski J.T., Wyd. SGGW, Warszawa 2004.

⁶ Pawłowska K., Swaryczewska M., *Ochrona dziedzictwa kulturowego. Zarządzanie i partycypacja społeczna*, Wydawnictwa UJ, Kraków 2002.